

УРОК 6

Води суходолу – поверхневі і підземні. Річка. Пороги та водоспади.

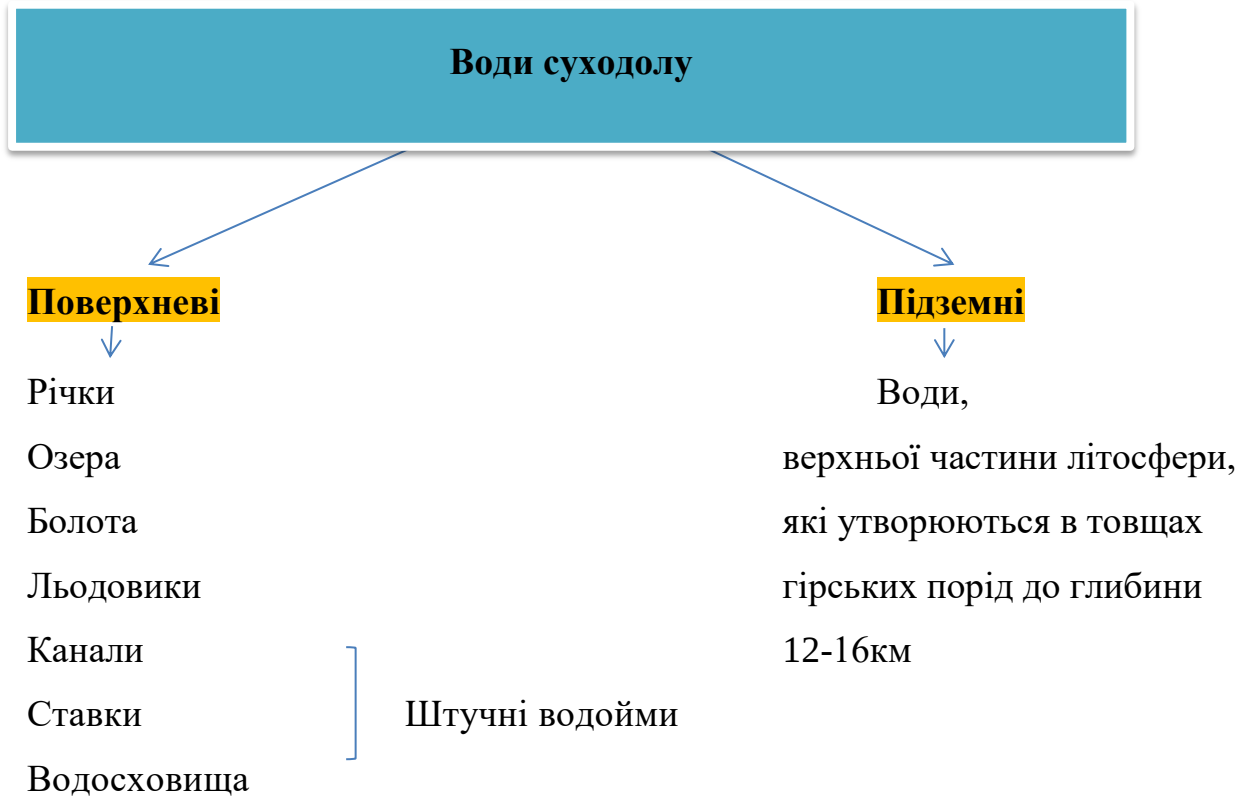
Любий юний географє!

На цьому уроці ти навчишся...

- ✓ **розрізняти** води суходолу – поверхневі та підземні;
- ✓ **називати** суттєві ознаки понять «річка», «річковий басейн», «річкова система»; «водоспад», «пороги»;
- ✓ **визначати** залежність напрямку і характеру течії річок від рельєфу;
- ✓ **розрізняти** способи зображення вод суходолу на карті;
- ✓ **наводити приклади** найдовших та найбільших за площею басейнів і найповноводніших річок світу;
- ✓ **позначати** річки на контурній карті: *Дніпро, Дунай, Янцізи, Ніл, Амазонка, Міссісіпі*; водоспади: *Анхель, Вікторія, Ніагарський*.

Юний географє, подивись на материкову частину фізичної карти світу і ти побачиш, як темно-сині хвилясті лінії нагадують кровоносні судини організму людини. Тільки ми їх називаємо «блакитними артеріями організму». Це річки – великі і маленькі, бурхливі і спокійні, каламутні і прозорі. Це частини гідросфери, як відносять до поверхневих вод. Отже, всі води суходолу поділяють на поверхневі та підземні (*Мал. 1*). В свою чергу, поверхневі бувають в рідкому стані – річки, струмки, озера, водосховища, болота або в твердому – льодовики, багаторічна мерзлота. Постійні річки на дрібномасштабній карті позначають синіми суцільними лініями з поступовим потовщенням від відтоку до гирла. Пересихаючи річки позначають на дрібномасштабній карті пунктирною лінією. Ширина річки на цій карті не

виражається в масштабі карти. Назви річок і інших частини вод суходолу підписуються на планах та картах синім кольором.

Мал.1.Розподіл вод суходолу

Води суходолу – джерело прісної води й електроенергії, транспортна магістраль і улюблене місце для відпочинку.

Після випадіння дощу частина води просочується крізь землю й утворює підземні води, інша частина утворює поверхневі струмки, а вже із підземних вод з часом утворюються маленькі струмочки. Струмки зливаються і утворюють річку.

Річка - природний водний потік, який починається із витoku, тече у виробленому ним заглибленні –руслі й закінчується гирлом.

Річка має частини (Мал.2). **Витік** – це місце, де бере початок річка, може бути джерело, болото, льодовик, озеро. **Гирло** – це місце, де річка впадає в іншу річку, озеро, море, океан. Якщо річка розпадається на численні рукава які перетинають плоску наносну рівнину, то таке гирло

називають **дельтою**. Великі дельти мають Амазонка, Волга, Ніл тощо. Гирла інших річок нагадують величезну лійку – Парана (Південна Америка), Святого Лаврентія (Північна Америка). Таке гирло **називають естуарієм**. Ділянка річки, яка прилягає до витoku називається верхньою течією, ділянка, що розташована ближче до гирла – нижньою. Частина ріки між верхньою і нижньою течіями – це її середня течія.

Притоки – це річки, що впадають в головну річку. Річка має праві і ліві притоки. Щоб їх визначити, треба стати обличчям за течією річки, праворуч буде права притока, відповідно, ліва – з протилежної сторони. Найдовша річка України Дніпро, він має 1000 приток.

Мал.2. Річкова система, Річковий басейн

Річкова система – це головна річка з притоками. Головною вважається та річка, яка повноводніша. Де які притоки можуть бути довшими за головні річки, наприклад, Міссурі довша за найбільшу річку Північної Америки Міссісіпі, найбільша річка Австралії – Муррей – коротша за свою притоку Дарлінг. Найповноводнішою річкою та найбільшою за довжиною та площею басейну в світі є Амазонка. Вона розташована в північній частині материка Південна Америка.

Річковий басейн – це територія, з якої річка разом із притоками збирає поверхневі та підземні води. Найбільшою за площею басейну, найбільшою за довжиною та найповноводнішою річкою в світі є Амазонка. Площа басейну Амазонки складає – 7 млн. кв. км, що майже дорівнює площі материка Австралія, а довжина її від витoku річки Мараньйон становить 6992,06 км. Вона розташована в північній частині материка

Південна Америка. Межа між річними басейнами називається **вододілом** (Мал.2).

Річкова долина – це пониження в рельєфі від витoku до гирла, по якому тече вода. Вона має складну будову (Мал.3).

Мал.3. Річкова долина.

Русло чи річище – це частина річкової долини, заглиблення в річці, по якому постійно течуть води річки.

Заплава – частина річкової долини, яка затоплюється водою під час повені.

Тераси – частина річкової долини, східцеподібні уступи на берегах річки, які колись були заплавами.

Напрямок та характер течії річок залежать від рельєфу. Річки, які протікають по рівнині маю повільну і спокійну течію, наприклад, Амазонка, Волга, Ніл, Дніпро (Мал.4). У горах, де великий нахил місцевості – швидкі та бурні. Іноді, вони утворюють глибокі вузькі річкові долини з дуже крутими схилами, які називають **каньйонами**. Найвідоміший Великий каньйон річки Колорадо в Північній Америці, який має глибину до 1800м (Мал.5).

Мал.4. Дніпро

Мал.5. Великий каньйон річки Колорадо

Багато річок на Землі, які починаються в горах, але потім виходять на рівнину і становляться рівнинними, наприклад, Дунай, Янцзи. Дно річок складається із різних за твердістю гірських порід. Кам'яні брили твердих порід, що виступають із води в руслі річки утворюють **пороги**. Високі скелясті уступи на річці, з якого падає вода утворюють **водоспади** (Мал.6).

Мал.6 Ніагарський водоспад.

Схема утворення водоспаду

Найвищий водоспад світу – Анхель, який розташований у Південній Америці в басейні річки Оріноко, має висоту 1054 м. За потужністю він поступається багатьом нижчим водоспадам – Ігуасу в Південній Америці - найпотужніший в світі, Ніагарському в Північній Америці – найгучніший в світі, Вікторії в Африці – найширший. Найвищий водоспад в Україні – Учансу, його висота 98,5 метрів, розташований в Криму.

Ключові терміни і поняття

Річка, витік, гирло, притока, річкова система, річковий басейн, вододіл, річкова долина, пороги, водоспади, каньйон.